

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИБЕРЕЖНОЇ СМУГИ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ

В.А. Фоменко, аспірант

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

На сучасному етапі суспільного розвитку значно посилились тенденції надмірної експлуатації та деградації прибережних територій, тоді як продовжують превалювати пошуки дієвих напрямів забезпечення їх сталого використання. На думку фахівців, можна сподіватися на довготривалий розвиток прибережних територій лише на принципах стійкого розвитку. Саме тому раціоналізація управління природокористуванням та й взагалі всією діяльністю в прибережних зонах не може не зважати на принцип обмежень і має бути спрямована на гармонізацію економічних, соціальних та екологічних аспектів господарської діяльності. Таким чином, можна говорити про екологізацію системи інтегрованого управління прибережної захисної смуги приморських регіонів України.

До речі, саме на інтегрованому підході побудовані проекти Концепції національної політики і стратегії інтегрованого управління прибережною смугою Чорного і Азовського морів України (1997), Концепції закону України “Про природокористування у прибережній смузі Чорного і Азовського морів”, окремі положення Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів (2001) та проект Закону України «Про прибережну смугу морів» (2004).

Між тим ні поняття інтегроване управління прибережної захисної смуги, ні тим більш його екологізація не є предметом законодавчої лексики.

Скористаємося, наприклад, тлумаченням, якого притримується ЮНЕП [1] - «інтегроване управління прибережними територіями є адаптивний процес управління ресурсами для збалансованого розвитку прибережних територій. Збалансований розвиток вимагає забезпечення гарантованої кількості і якості прибережних ресурсів не лише для задоволення потреб теперішнього покоління, але й для забезпечення майбутніх поколінь стійкими доходами від економічних та екологічних послуг» (переклад В.Карамушки [2]). Що стосується сутності екологізації інтегрованого управління прибережної захисної смуги, то в авторському розумінні це комплексний процес, який, по-перше, передбачає впровадження

системних заходів стосовно реалізації екологобезпечного розвитку прибережної смуги з врахуванням інтересів всіх ресурсокористувачів, по-друге, який базується на концепції впровадження екологічно чистих виробництв та технологій та передбачає зниження антропогенного тиску на довкілля.

Це обумовлено такими чинниками:

- приморські території України відзначаються надзвичайно високим рівнем інтенсивності використання та зосередженості різноманітних видів господарської діяльності.

- необхідно вказати на особливі демографічні характеристики, оскільки в цій зоні, яка складає 1/50 території України проживає 1/10 населення [2].

- прибережна смуга морів розглядається як особливий природно-господарський комплекс, унікальність якого полягає в високій біопродуктивності, вразливості, наявності значного рекреаційно-оздоровчого потенціалу та ін. Особливістю її є те, що виключно в її межах локалізовані об'єкти та інфраструктура такої важливої для народного господарства галузі, як морські перевезення (портові комплекси, суднобудування, навігаційні об'єкти та ін.).

Разом з тим, за оцінками експертів, стан прибережної смуги морів України в цілому є невтішним. Це проявляється в:

- скупченості та підвищеній концентрації населення. Наприклад, понад 70% населення Одеської області проживає в прибережній смузі. Звичайно, це спричинює посилення антропогенного впливу на прибережну смугу та подальшу її деградацію. Ці процеси особливо посилюються в літні періоди, коли спостерігається масовий наплив рекреантів

- забрудненні території побутовими відходами та прогресуванні процесу створення стихійних звалищ. За оцінками фахівців на 1 людину в Україні утворюється приблизно 30 кг твердих побутових відходів щорічно [3].

Є загроза, що в прибережній смузі ці тенденції значно вищі.

- зниженні якості рекреаційного потенціалу, зокрема прибережних вод та прибережної смуги. Джерелами забруднення є дренажні та стічні води природного (талі та дощові) та антропогенного походження

- активізації процесів ерозії берегів та прибережних територій, а також процесів підтоплення.

Найбільш несприятливі умови з підтопленням склались у центральних та південних областях України. При цьому підтоплення має як техногенний характер (72

населених пунктів Криму 176 підтоплені); так і розвивається під впливом господарської діяльності (Одеська область) [4]. Таким чином, відбувається значне збільшення підтоплених площ, спричинене як природними, так і техногенними факторами. Затоплення і підтоплення прибережних земель водосховищ, заболочення і заростання їх берегів викликають трансформацію земель, деградацію рослинного і тваринного світу, відмирання і загнивання рослинних решток, заболочування і евтрофікацію акваторій і узбереж, загрожують населеним пунктам і економічним об'єктам, тим самим обмежують можливості рекреаційного використання прибережних територій.

Особливо загрозливих масштабів підтоплення сягає на території самого м. Одеси. На площі більше 50% території міста ґрунтові води знаходяться на глибині 2-5 м. З кожним роком становище погіршується, площа підтоплення збільшується. Відмічено подальший підйом рівня ґрунтових вод, особливо інтенсивний на недавно засвоєних територіях (житлові масиви Котовського, Таїрова та інші), де швидкість підйому сягає 0,5 – 1 м/рік.

Основна мета інтегрованого менеджменту прибережних захисних смуг - це визначення найбільш оптимального вектору сталого розвитку, на основі якого можна максимально ефективно організувати господарську діяльність на даних територіях, що забезпечить збереження і відновлення унікальних екосистем/ Природокористування в прибережній смузі морів передбачає вимушену заборону або обмеження певних видів господарської діяльності, а планування нових видів діяльності має передбачати оцінку впливу на навколишнє середовище, екологічний аудит території та стратегічну екологічну оцінку на довгострокову перспективу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Model Law on Sustainable Management of Coastal Zones and European Code of Conduct for Coastal Zones. Committee responsible for the activities of the Council of Europe in the field of biological and landscape diversity. Nature and Environment Series, N 101. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000
2. Карамушка В.І. Просторове планування розвитку прибережної смуги морів України / УкрНЦЕМ. -Одеса: Типографія "Принт Бистро", 2009. - 55 с.
3. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К.: Консультант, 2010. – 415 с.
4. Екологічний аудит водогосподарських систем / За науковою редакцією Т.П. Галушкіної. – Одеса - Саки: ПП «Підприємство «Фенікс», 2010. – 402 с.